

Posudok oponenta k diplomovej práci Bc. Michala Šafránka

Dohled, média, interaktivita: problematika dohledu v kontextu moderního mediálního prostoru

Zámerom predkladanej diplomovej práce je "přinést vyvážený, místy kritický pohled na současné prostředky online komunikace a způsoby, či možnosti, kterými jsou uživatelé webu sledováni, aniž by o tom často měli ponětí." (s. 4) Tento problém je predstavený na príklade vlastnej analýzy úniku "citlivých dat" z České spořitelny a Komerční banky a "kontroverzí" v případech Sony PlayStation Network a Microsoft Xbox Kinect. Vo svojej analýze autor metodologicky vychádza z teórií dozoru Michela Foucaulta a Gilla Deleuzea, ktoré dopĺňa Baumanovou, Lyonovou a ďalšími koncepciami nového elektronického dozoru, aby ukázal, že "ne všechny služby, které jsou vydávány za bezplatné, jsou ve skutečnosti zdarma a že současný jedinec – tedy jeho fyzická schránka, není pro současné ICT firmy tak zajímavý, jako jeho digitální stín, datový otisk, či, chcete-li – datový dvojník, ze kterého lze automaticky a téměř ihned vytěžit zajímavé informace k rozšiřování dalšího internetového podnikání." (s. 80)

Z hľadiska miery celkovej úspešnosti projektu diplomovej práce kladne hodnotím fakt, že autor spracoval vhodnú odbornú literatúru a osvojil si autorské koncepcie centrálnych teoretikov dozoru natoľko, že s nimi dokázal samostatne pracovať - to sa ukazuje hlavne v prehľadnosti a celkovej zrozumiteľnosti práce. Zároveň by som rada vyzdvihla voľbu témy diplomovej práce, ktorá vhodne spadá do odborného zamerania katedry a súčasne invenčne rozvíja referenčné teórie.

V predkladanej diplomovej práci sa vyskytuje niekoľko problematických miest. Prvé z nich vidím na s. 12, kde autor píše, že "slavného francouzského filozofa a všestranného vědce Michela Foucaulta jistě nelze považovat za teoretika dohledu". Nie je mi jasné, z akého dovodu podľa autora Foucault nemože byť chápaný ako teoretik dozoru, keď napísal knihu *Dozerať a trestat*, ktorá dozor podstatným spôsobom tematizuje a robí z neho nový predmet filozofického a historického pojednania. Foucault sa však zaoberal mocensko-kontrolnými účinkami pohľadu i predtým, napr. v knihe *Zrození kliniky*, kde popisuje bezmocnú pozíciu pacienta vystaveného všemocnému kontrolnému pohľadu lekára, ktorý sleduje, čo sa deje nielen na povrchu, ale i vo vnútri pacientovho tela, a ktorý následne formuluje diagnózy a vynáša "rozsudky". V tejto súvislosti žiadam autora o porovnanie "nápravného" potenciálu dohledu vo Foucaultovej teórii a u iných teoretikov dohledu, ktorí na neho nadviazali: aký je z tohto hľadiska rozdiel medzi Foucaultovou disciplinárnou rolou moderného panoptikonu, cenzorskou rolou elektronického panoptikonu a obchodnou rolou elektronického synoptikonu?

Ďalší problematický bod, ktorý chcem zmieniť, je nejasnosť v autorovom chápaní prínosu filozofie Gillesa Deleuzea pre štúdium dozoru. Raz sa autor odvoláva na Deleuzeovu charakteristiku spoločnosti kontroly, inokedy zase na jeho koncepciu rizomu, pričom má tendenciu vysvetľovať jedno druhým, t.j. chápať rizom ako decentralizovaný kontrolný mechanizmus. Sám Deleuze však v *Tisícich plošinách* popisuje rizom v opačnom zmysle - ako nový obraz myslenia, prinášajúci oslobodenie od prehľadného a centralizovaného reprezentačného stromového obrazu myslenia. Podľa Deleuzea je ťažké rizom ovládnuť pre jeho amorfnosť a schopnosť uniknúť hierarchii a kontrole - v tomto ohľade je jeho popis rizomu opak toho, čo popisuje v texte o spoločnostiach kontroly. Presne v tomto zmysle na Deleuzea nadväzuje napr. Pierre Lévy so svojou koncepciou ranej kyberkultúry ako rizomatickej kolektívnej inteligencie, založenej na referenčnom oslobodení a schopnosti uniknúť kontrole. U Bc. Šafránka však (predovšetkým v jeho dovolaní sa na Z. Baumanovu koncepciu tekutej modernity) Deleuzeove koncepcie rizomu a spoločnosti kontroly splývajú. Hoci sa autor týmto problémom v práci (na s. 19, 20, s. 50 ai.) zaoberá, problém nie je uspokojivo vysvetlený, preto chcem autora požiadať o vysvetlenie.

V nadväznosti na predchádzajúcu pripomienku sa domnievam, že by mala byť v práci zmienaná kniha Goldsmitha a Wu *Kdo řídí internet?*. Autori v nej z hľadiska súčasného kybernetického práva ukazujú posun od anarchistického hnutia ranej kyberkultúry (ako cyberpunku informatikov zo Silicon Valley) k vynálezu štátnej kontroly internetu typu "Čínskej internetovej zdi" (cenzúra na zakázku zhotovenú paradoxne tiež informatikmi zo Silicon

Valley). Domnievam sa, že tu je možné vidieť v prostredí internetového práva paralelu s posunom od raného cyberpunku ako (Lévyim zmieneného) Deleuzeovho rizomu k novému štátnemu dozoru ako Deleuzeovej spoločnosti kontroly (ktorej by zodpovedala koncepcia elektronického dozoru v jeho cenzorskej funkcii). Žiadam autora o zdovodnenie svojho súhlasu alebo nesúhlasu s navrhovaným riešením daného problému.

Okrem týchto problematických miest sa predkladaná diplomová práca vyznačuje i niekoľkými drobnými nedostatkami formálneho charakteru, predovšetkým občasnou nedoslednou štylizáciou viet (častá je hlavne nepozornosť pri nadbytočnom opakovaní slov - napr. na s. 13, kde autor píše "nebolo tedy **nutné** pro tamější samosprávu **nutné** sahat k vytváření rozsáhlých evidencí", alebo na s. 16, kde píše "lze říci, že **minimálně** ovlivnil metodiku vězeňství **minimálně** z hlediska racionalizace" atd.). Na druhej strane pozitívne hodnotím fakt, že autor cituje v súlade s normou, a že v diplomovej práci dosledne uvádza svoje bibliografické zdroje.

Diplomovú prácu Bc. Šafránka doporučujem prijať k obhajobe. Navrhujem predbežné hodnotenie v rozmedzí známok "výborne" (1) a „veľmi dobre“ (2).

Mgr. Michaela Fišerová, Ph.D.
EKS, FHS UK, Praha

V Prahe, dňa 5. 9. 2015

